אמנון שילוח, 1990, כתב יד. הוכן לבטאון "Levant" בצרפתית.

ציפי פליישר: בין מזרח למערב – החיפוש אחר זהות תרבותית במוסיקה הישראלית

ציפי פליישר, שלה אני מבקש להקדיש את הדברים הבאים, נמנית על היוצאים-מן-הכלל הנדירים. מזה שמונה שנים בקירוב, "רדופה"-לכאורה על ידי עניין האינטגרציה בין מזרח למערב. הבה נמהר להוסיף: אין שמץ של יחס שלילי באובסיה שלה: ההפך הוא הנכון, היא נובעת מתוך התלהבות כנה.

ביוני 1982, איגוד הקומפוזיטורים בישראל אירגן סימפוזיון בנושא של פרשנות והפצה של המוסיקה הישראלית. באותה הזדמנות, ציפי פליישר, אותה היכרתי כתשע שנים קודם לכן, במסגרת אחד הקורסים שלי על המוסיקה הערבית, נשאה דברים "בשאלת זהותנו שבין מזרח למערב". מילותיה ביטאו וסימנו את הדרך שבה הלכה מאז ואילך.

היא אמרה:

> אף אם נולדנו – אנו: הדור הצעיר או המתבגר בתוך איגוד הקומפוזיטורים – אל תוך התקופה שבה כינוסי דרמשטדט מחד וחלילו של עמנואל זמיר מאידך הם בבחינת היסטוריה, ואנו מכירים את הסינתזה של מרדכי סתר כקלסיקה, דומני כי מאבקו של כל אחד מאיתנו כיוצר, על זהותו שבין מזרח למערב, בעינו עומד. שכן – אנו חיים כאן, ואפילו אבות אבותינו הקדמונים מכאן, אך תולדותינו זימנו לנו (ומזמנים עד עצם היום הזה), היכרות יסודית עם תרבות המערב וספיגתה, ולא זו בלבד: תפוצותינו הם ממזרח וממערב כאחת.
>
> כשאני אומרת "כל אחד מאיתנו" ברצוני לצרף את גוף הצעירים אל הגוף בכללו. ומכאן ואילך לדבר כיחיד מתוך הכלל (כלל חברי האיגוד). אין המאבק נטוש בין איש לרעהו, אלא בתוך תוכו של כל אחד מאיתנו, אם במודע יותר ואם במודע פחות. לעתים איחוי הגדרת המיקום (שבין מזרח למערב) הוא קל וקורה מאליו, ולעתים אתה בורח ממנו כי אתה נקרע בין הקצוות (מזרח ומערב). יש מי שמצהיר הצהרת כוונות: "בנקודה זו בתוך המרחב (שבין מזרח למערב) אני קיים" או "מנקודה זו אנוכי מזנק". ויש מצב נוסף: ההגדרה נרקמת תוך כדי הזמן.

"לעולם לא אוכל", אומרת ציפי פליישר, "להפנות את הגב למה שמלווה אותי מאז ילדותי, לאווירה האסתטית והאקוסטית; היא מהווה חלק ממני, אבל רק חלק; חלק אחר מורכב מן ההשפעות שמשפיעה עליי הסביבה שבה אני חיה. אני נולדתי כאן ואני חיה כאן, לכן לגביי טבעי לגמרי לשאוף ריחות אחרים, והם חודרים לתוך אותו גוף, לתוך אותה נשמה." ומבין הטעמים המרכיבים מעדנים אלו בולטים טעמיהן של התרבות והמוסיקה הערבית. המשיכה הזאת עוטה גם ממד הומניסטי, זה של הקירוב בין שכנים יהודים לערבים. לשם כך, היא אינה מסתפקת בכך שהיא מתוודעת לעולם הצלילים, מפני שהיא טורחת ללמוד את השפה ואת הספרות הערבית, כמו גם את ההיסטוריה של המזרח התיכון. לימודים אלו מאפשרים לה לחדור ביתר עומק לרוח החומרים שהיא מתכוונת להלחין. האהבה שלה לגוני הקול המוסיקליים באה על גמולה בניצול הערכים האקוסטיים של השפה הערבית, אשר מעניקים לה השראה להשתמש בטכניקות הולמות. הרעיון, לנצל את הערבית בתור אות ציון ומאפיין, מזכיר – אמנם במידה פחותה – מה שהתרחש בעת פיתוח המסורת המוסיקלית רבת-החשיבות, אחרי הגעתו של האיסלם במאה השביעית. ביצירות של ציפי פליישר קיימת עליונות של הטכניקות הווקליות ושל ההלחנה המודרנית, אשר מפחיתות במידת-מה את

גודל התפקיד שממלאת הערבית. אבל נוסף לטקסטים בערבית, ציפי פליישר נזקקת לטכניקות המודאליות וללויוי המורכב לעתים קרובות מכלי נגינה שבהם משתמשים במוסיקה הערבית.

ביצירה "נערה, פרפר, נערה", מחזור שירים המבוסס על חרוזיהם של משוררים סורים ולבנונים, שנכתב עבור זמרת סופרן וליווי כלי, השירים נבנו בסגנון מודרני, משלבים תמונות מחיי הכפר ומחיי היומיום עם תמונות סוריאליסטיות. ציפי פליישר הלחינה בשתי גירסאות: האחת עם הטקסט המקורי בליווי חליל ערבי (ניי) ועוד; האחרת, בעברית ובאנגלית, בליווית חליל ופסנתר.

בשנת 1988, ביצירה אחרת שמשתמשת בטקסט ערבי, "גלימת הלילה", פונה המלחינה למסורת הבדואית. זהו התוצר של עבודתה עם ילדים בדואים, אשר דיקלמו עבורה טקסט קצר בצורות שונות. מיגוון הטונים שנוצרו על ידי קולות הילדים, שימש אותה כמעין קולאז' ביצירה אשר התממשה בסרט הקלטה. יצירה זו מעלה על נס את האיכויות הצליליות של הטקסט הערבי.

בשנת 1987, ציפי פליישר נוסעת לבקר בקהיר, שם היא יוצרת קשרים עם מוסיקאים מקומיים. במשך שהותה שם היא נתקלת בטקסט מאת המשורר המצרי צלאח עבד אל-צבור (1931-1981), שמרגש אותה מאוד ומצית את דמיונה. מדובר ב"בלדה על מוות צפוי לבוא בקהיר". בלדה זו הולחנה למילים מתוך האנתולוגיה מאת אותו המשורר, "חלומותיו של הרוכב הזקן", שיצאה לאור בשנת 1964, בתקופה שבה המחבר הושפע מט.ס. אליוט ומאז'ן יונסקו. שירתו מהתקופה ההיא עוסקת הרבה בנושאים של חולי, בדידות ומוות. ציפי פליישר מנצלת את האמצעים הפיוטיים בשירה, את הליריות המעודנת ואת הגוון הקודר שלה, ומתרגמת אותם באופן מחוכם בפרטיטורה שלה. הליווי, שמספקים שני כינורות, ויולה ופסנתר, מאופיין בהצטנעות שלו, תוך שהוא תומך בקול באמצעות אקורדים, תבניות עדינות וקטעי מעבר המתארים את האווירה. על רקע זה, התפקיד הקולי מתבלט פעם בצורת קפיצות מלודיות, האופייניות לאקספרסיוניזם הרטורי האירופי, ופעם בצורת סגנון כמעט "פארלאנדו, [=מדובר] המדגיש את משמעות הטקסט. הבלדה הועלתה בבכורה עולמית ב-Ircam בפריס בדצמבר 1989, בשתי גירסאות: האחת למצו-סופרן, והשנייה לטנור ערבי שהגיע במיוחד למטרה זו מקהיר. כאן היתה, ללא ספק, אינטגרציה שכמותה לא נודעה עדיין.

בימים אלה משלימה ציפי פליישר קנטטה למילים שנלקחו מיצירתה של המשוררת הערבייה מן המאה השישית, אל-חאנסה.

****

בישראל של שנות התשעים, שאך זה החלו, קיים שפע ראוי לציון של אסכולות בהלחנה, הדרות בכפיפה אחת. סוגי המוסיקה מפוזרים ומגוונים על פני כל הרצף הקיים בין מזרח למערב. תיאור יצירותיה הנ"ל של ציפי פליישר מאפשר לנו להבין את מקומה המובהק בתוך רצף זה.